

Елена Анищенко

Гендерная образованность учителей – актуальная проблема педагогической науки и практики

Аннотация. Публикация содержит анализ проблемы гендерной образованности педагогов. Акцентировано внимание на необходимости внедрения дифференцированного подхода к воспитанию мальчиков и девочек, учета педагогом гендерных особенностей учащихся, формирования партнерских отношений между разнополыми субъектами педагогического процесса.

Ключевые слова: образованность, гендер, гендерная образованность педагогов, гендерное воспитание, гендерный подход в образовании.

Olena Anishchenko

Gender teacher education – the topical problem of Pedagogical Science and Practice

Summary. The publication deals with the in-depth analysis of the gender within teacher education. Special attention is paid to the importance of implementation the differentiated approach to upbringing of boys and girls, the gender peculiarities of learners and the formation of partnership relations between heterosexual subjects of the pedagogical process.

Key words: education, gender, gender teacher education, gender upbringing, gender approach in education.

УДК 378

**Валерій Аніщенко,
Олег Падалка,
м. Київ**

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
ВЧИТЕЛЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Безпека людини залежить від зовнішніх факторів ризику, соціальних факторів безпеки і від готовності самої людини до самозахисту. Постійне урізноманітнення, зростання складності діяльності сучасної людини, погіршення її наслідків для довкілля зумовили необхідність підготовки кваліфікованих фахівців у галузі безпеки життєдіяльності. Освіта має бути випереджувальною на шляху вирішення проблем безпеки життєдіяльності (БЖД) людини як умови сталого розвитку

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

суспільства. „Безпека життєдіяльності” як освітня галузь – це інструмент формування в суспільстві нової культури безпеки, спрямованої передусім на запобігання катастроф будь-якого масштабу. У зв’язку з цим набула актуальності проблема підготовки майбутнього вчителя до викладання основ безпечної поведінки у школі. Така підготовка передбачає не тільки володіння основами педагогічної теорії, але й знаннями, уміннями і навичками, необхідними для навчання школярів безпечного життя та діяльності людини. Це актуалізує пошук нових підходів до змісту і форм навчання, переорієнтації педагогічної освіти на особистість учителя та учнів, їхній всебічний розвиток і дбайливе ставлення до власного здоров’я.

Для нашого дослідження важливе значення мають наукові праці, в яких викладено: положення компетентнісного підходу в освіті (І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна); ідеї неперервності освіти відповідно до потреб людини (М. Громкова, С. Змейов, Н. Кузьміна, В. Ледньов, Н. Ничкало, В. Онушкін та ін.); положення психолого-педагогічної науки щодо теоретико-методологічних основ підготовки педагога у ВНЗ (А. Алексюк, В. Безпалько, В. Семиченко та ін.).

У науковому, теоретичному контекстах питання підготовки вчителів природничих дисциплін до викладання основ БЖД в Україні концептуально не досліджуються. Водночас аналіз міжнародного педагогічного досвіду вітчизняними науковцями [6] свідчить про наявність цінних напрацювань, які можна використати у професійній підготовці вчителів до вивчення основ безпеки життєдіяльності в загальноосвітніх закладах.

Метою публікації є висвітлення сутності професійної компетентності вчителя безпеки життєдіяльності.

Доречно пригадати, що з 1965 р. у ВНЗ було запроваджено вивчення „Охорони праці”. У середніх спеціальних навчальних закладах викладалися „Охорона навколишнього середовища” і „Цивільна оборона”. У 1979 р. було розроблено методичний курс БЖД для загальноосвітніх шкіл, проте ця дисципліна з’явилася у школах лише наприкінці 80-х років ХХ ст. [2].

Як відомо, дисципліна БЖД інтегрує галузі знань з охорони праці, охорони навколишнього середовища й цивільної оборони. Водночас аналіз літературних джерел показав, що зміст організації підготовки вчителя безпеки життєдіяльності є віддзеркаленням найважливіших змін буття людини та її діяльності у природі, суспільстві й культурі, зокрема у галузі

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

освіти. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне акцентувати увагу на дослідженні Л. Михайлова [4], в якому автором виокремлено основні функціональні компоненти організації професійно-педагогічної підготовки вчителя безпеки життєдіяльності:

- гносеологічний компонент зумовлює методологічну, дослідницьку, інтелектуальну культуру вчителя;
- гуманістичний – етичну, гуманітарну, духовну;
- комунікативний – культуру спілкування, мовну, рефлексивну культуру;
- освітній – дидактичну, методичну, техногенну, соціальну, екологічну, економічну, фізичну, естетичну;
- нормативний – правову, управлінську;
- інформаційний – діагностичну, інноваційну, комп'ютерну культуру вчителя.

Професійна підготовка вчителя БЖД має відображати інтеграцію декількох галузей знань і діяльності. Ця інтеграція виражається в організації підготовки вчителя безпеки життєдіяльності за такими напрямками: психологічний, інформаційний, правовий, фізична безпека, захист людини у надзвичайних ситуаціях. Звідси впливають компоненти безпеки життєдіяльності людини: особиста, психологічна, екологічна, соціальна, правова, інформаційна безпека, безпека в умовах надзвичайних ситуацій, глобальна безпека.

Як відомо, професійна компетентність педагога є умовою ефективності організації навчально-виховного процесу. Основний зміст особистості безпечного типу формується, розвивається й удосконалюється у навчанні, вихованні, яке організовується, спрямовується, прогнозується і здійснюється під керівництвом вчителя БЖД у різних формах педагогічної взаємодії.

Передусім значимо, компетентнісний підхід зорієнтовано на кінцевий результат освітнього процесу, спрямовується на формування у майбутнього фахівця готовності ефективно використовувати потенційні можливості (знання, уміння, навички, цінності, психологічні особливості) та зовнішні ресурси (інформаційні, людські, матеріальні) для досягнення поставленої мети. Компетентність характеризує ступінь „включення” до активної діяльності, здатність ефективно діяти у конкретних ситуаціях, мобілізуючи при цьому знання, уміння, досвід, цінності та ін. За І. Зимньою, компетентнісний підхід характеризується посиленням як власне прагматичної, так і гуманістичної спрямованості освітнього процесу [3, с. 17].

Компетентність є системною якістю фахівця, що формується, розвивається у процесі навчання (діяльності) й удосконалюється в практичній діяльності. Компетентність розглядається як система базових характеристик, які визначають професійний успіх і можуть бути описані в термінах поведінки, можуть бути оцінені якісно й кількісно, тобто „компетентність” є технологічною й піддається діагностиці. Як свідчить дослідження В. Томакова, дефініція „компетентність” фіксує якісні характеристики, що мають відношення до всіх „компонентів” „діючого” професіонала, що передбачає відповідні психолого-педагогічні технології розвитку компетентностей фахівця через навчальну діяльність в процесі його підготовки у професійному навчальному закладі [7, с. 19].

За нашим переконанням, в організації професійної підготовки вчителя безпеки життєдіяльності особливо важливу роль відіграє формування його професійної компетентності й культури, в основу яких має бути покладено системне антропологічне знання, що забезпечує єдність і взаємозв'язок соціогуманітарної, культурологічної, психолого-педагогічної і спеціальної підготовки вчителя. У широкому розумінні професійна компетентність вчителя безпеки життєдіяльності тлумачиться як відповідна певній компетенції здатність вчителя здійснювати педагогічну діяльність із урахуванням специфіки курсу „Основи безпеки життєдіяльності” [1]. Більш деталізоване визначення професійної компетентності вчителя безпеки життєдіяльності можна сформулювати так [5, с. 18]:

- тип освітнього результату, що ґрунтується на фундаментальній науковій освіті, є умовою готовності до творчого розв'язання освітніх задач, проектування і здійснення пізнавальної, комунікативної і ціннісно орієнтованої діяльності особистості безпечного типу поведінки;

- системна реалізацію сформованих професійно значущих установок і особистісних якостей, теоретичних знань і практичних умінь щодо безпеки життєдіяльності; здатність ефективно організувати освітній процес у галузі безпеки життєдіяльності відповідно до сучасних принципів і вимог.

За Е. Ребко, якість професійної компетентності фахівця безпеки життєдіяльності – міждисциплінарна категорія, що розкривається через внутрішню визначеність її компонентів, їх властивостей, стадій, етапів розвитку, яка відображає відповідність очікувань суспільства і вимог освітньої галузі „Безпека

життєдіяльності”, виробництва, культури, економіки досягнутому фактичному результату професійної освіти, втіленому в інтеграційних якостях особистості фахівця-професіонала і продуктах його професійної діяльності.

Аналіз зарубіжної специфіки прийому на роботу вчителів, здійснений В. Гафнером [1], дає підстави для висновку про те, що вступу на посаду вчителя безпеки життєдіяльності повинен передувати обов'язковий попередній відбір на професійну придатність до педагогічної діяльності і спеціальна психолого-педагогічна підготовка. Доцільно використовувати спеціальні програми моніторингу якості професійної підготовки, які дозволяють сформувати цілісне уявлення про особливості індивідуального професійного розвитку вчителя БЖД.

Виходячи з позицій системного підходу, учитель з основ БЖД має володіти знаннями про правила безпечної поведінки (про джерела небезпеки, заходи її попередження і способах уникнути); уміннями без поразки діяти в ситуаціях, надзвичайних і небезпечних для здоров'я людини; володіти методиками навчання безпеки життєдіяльності людини. Для успішної педагогічної діяльності вчителю необхідні не тільки знання, уміння, компетенції, набуті у вищому навчальному закладі, але й готовність до неперервної самоосвіти і саморозвитку, творча самореалізація, комунікабельність, відповідальність і т. д. Незаперечною є важливість сформованості стійких професійних цінностей вчителя БЖД, які становлять підґрунтя гуманістичної позиції особистості педагога, визначають характер взаємовідносин суб'єктів педагогічного процесу, сприяють соціалізації, формуванню свідомого ставлення до особистої і колективної безпеки (за С. Лабутіною). Професійні цінності вчителя безпеки життєдіяльності включають духовні, інтелектуальні (цінності – знання, цінності – уміння), етичні (цінності – ставлення до педагогічної діяльності), екологічні (цінності – дії), естетичні (цінності – якості особистості), матеріальні цінності, а також цінності безпечної життєдіяльності (цінності – поведінки педагога і цінності безпечної педагогічної діяльності). Виокремлені цінності педагога є основою гармонії інтелектуальних (розумових) і етичних сил людини в усвідомленні важливості особистої і колективної безпеки учнів.

Перспективними напрямками досліджень порушеної проблеми є такі: науково-методичне забезпечення курсу „Безпека життєдіяльності” з метою наближення практичної складової

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

фахової підготовки випускників педагогічних ВНЗ до реальних потреб навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи; розробка методики викладання БЖД у педагогічних вищих навчальних закладах із використанням інформаційних технологій; удосконалення процесу формування системи знань, умінь і навичок студентів, розширення їхньої самостійності, розвиток медіакомпетентності та ін.

Література

1. Гафнер В. В. Компетентность учителя ОБЖ и специфика приема на работу учителей за рубежом [Электронный ресурс]. – Режим доступа 15.01.2011: <www.bezopasnost.edu66.ru/media/kompet8.doc>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Гулютин А. 20 лет БЖД на страже личной безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа 23.04.2010: <<http://217.23.142.178/pubs/14573/>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
4. Михайлов Л. Теория и методика обучения безопасности жизнедеятельности: Учеб. пособ. / Л. Михайлов. – М.: Академия, 2009. – 288 с.
5. Ребко Э. М. Методические условия обеспечения качества профессиональной компетентности будущего специалиста безопасности жизнедеятельности в педагогическом вузе: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Эльвира Михайловна Ребко. – Санкт-Петербург, 2007. – 183 с.
6. Сидорчук Л. А. Підготовка вчителя фізики до викладання основ безпеки життєдіяльності в школі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Людмила Андріївна Сидорчук. – К., 2002. – 22 с.
7. Томаков В. И. Компетентности – результативно-целевая основа обучения безопасности жизнедеятельности в контексте деятельностного подхода / В. И. Томаков, М. В. Томаков // Успехи современного естествознания. – 2007. – №2. – С. 16-19.

Валерий Анищенко, Олег Падалка ***Профессиональная компетентность учителя*** ***безопасности жизнедеятельности***

Аннотация. В статье освещена сущность профессиональной компетентности учителя безопасности жизнедеятельности. Проанализирована структура профессиональных ценностей учителя безопасности жизнедеятельности в контексте профессиональной компетентности педагога.

Ключевые слова: профессиональная компетентность педагога,

Valery Anyshchenko, Oleg Padalka

Professional competence of a teacher of Life Safety

Summary. The article provides insight into the peculiarities of the professional competency of teachers of Life Safety. The structure of professional values of teachers of Life Safety in the context of teacher professional competency is analyzed.

Key words: *teacher professional competency, professional values of a teacher of Life Safety, Life Safety.*

УДК 37.041:377.117.4

**Ольга Баніт,
м. Київ**

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМООСВІТИ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ І ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

У зв'язку з підвищенням вимог до професійної діяльності інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ і ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації особливої актуальності набуває проблема їх готовності до самоосвіти, саморозвитку й постійного самовдосконалення. Готовність до самоосвіти – одна з основних категорій професійної педагогіки й психології праці.

Прослідкуємо поняття готовності за С. Гончаренком: “готовність – уміння виконувати певні операції і творчо відходити до їх виконання; знання техніки і технології виробничого процесу, володіння загально трудовими навичками” [6, с. 60].

В історії педагогіки ідея формування готовності до самоосвіти є однією з провідних. Теоретичні основи її були започатковані Я. Коменським, Г. Сковородою, К. Ушинським, В. Сухомлинським, Д. Локком, А. Дістервегом. В їх працях не лише розкривається роль самоосвіти в становленні особистості, але й визначаються загальні шляхи формування готовності до неї. Соціальні проблеми самоосвіти як організаційної структури, “підсистеми” інституту освіти всебічно аналізуються в працях вітчизняних авторів: В. Астахової, І. Гавриленка, М. Головатого, М. Лукашевича, В. Лугового, В. Солодкова, О. Якуби.